

Makale Gönderim Tarihi/Received Date: 25.05.2020 – Makale Kabul Tarihi/Accepted Date: 19.06.2020

Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi

Journal of Social and Cultural Studies

www.toplumvekultur.com

Yıl/Year:2020, Sayı/Issue: 5, Sayfa/Page: 137-148

YUSUF İDRİS'İN EL-BEYDÂ ADLI ROMANINDA BATILI KADIN İMGESİ

Senem CEYLAN¹

Öz

El-Beydâ (Beyaz Kadın) isimli roman toplumcu gerçekçi çizgisiyle Arap edebiyatının önde gelen isimlerinden olan Yusuf İdris'in eseridir. Yusuf İdris'in ilk edebi ürünlerinin konusunu Arap toplumu ve kahramanlarını Arap kadını oluştururken zaman içerisinde yaşanan değişiklikler ile birlikte batı kadını da Arap romanında yer almaya başlamıştır. Bu romanında da köylü ve yoksul halktan Arap kadınının aksine Batılı kadını ele alıp incelemiştir. *El-Beydâ*'da Batılı kadın toplumsal ve bireysel yönden Arap kadınına göre daha açık ve rahat tavırları ile öne çıkarılmıştır. Gündelik hayatın içinde daha özgür olarak sunulmuş Batılı kadına, toplumsal olarak da ne bir kural koyma ne de ayıplama ekseninde sınır çizilmiştir. Romanın kadın kahramanı Yunan bir gazeteci olan Santi evlidir ve bekâr olan Yahya Mustafa Taha ona âşıktır. Romanda Santi, romanın erkek kahramanı Yahya Mustafa Taha'nın gözüyle okuyucuya aktarılmıştır. Ancak bu kahraman Mısır'da o dönemde sosyolojik olarak toplumun genel bakış açısının temsilcisi konumundadır. Yahya Mustafa Taha, hem bir doktor hem de gazeteci olarak farklı kesimlerden çok sayıda insanlarla tanışmaktadır.

Dönemsel ve kültürel olarak Arap ve Batılı kadınlarının karşılaştırması olarak incelenen bu roman, yazarın da belirttiğine göre ilk olarak 1955 yılı yazında kaleme alınmıştır. Bu çalışma Batılı kadını bir yandan erkek kahramanların gözünden değerlendirirken diğer yandan da toplumun genel bakış açısını yansıtmaya çalışmaktadır. Başka bir açıdan Avrupalı kadın ile Mısırlı Arap kadına yüklenen toplumsal roller açısından da farklılaşmayı ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yusuf İdris, Arap Toplumu, Mısır, Batılı Kadın, *El-Beydâ*

WESTERN WOMAN IMAGE IN NOVEL AL-BEYDA OF YUSUF IDRIS

Abstract

The novel named *al-Beydâ* (White Woman) belongs to Yusuf İdris, who is a socialist realistic author and one of the prominent names of Arab literature. While the Arab society and the protagonists of Yusuf İdris's first literary products were the Arab women, the western woman started to take part in the Arab novel with the changes in time. In this novel, unlike the peasant and the poor Arab women, he handled and examined the western woman. In *al-Beyda*, western women were brought to the fore with more open and comfortable attitudes than Arab women in social and individual aspects. The western woman, who was presented more freely in everyday life, was neither restricted nor socially imposed by any rule.. Santi, the female protagonist of the novel, is married and Yahya Mustafa Taha, who is single, loves him very much. Santi was

¹ Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, senemsoyer@gmail.com ORCID: 0000-0002-3129-1432

transferred to the reader through the eyes of the novel's (male) protagonist, Yahya Mustafa Taha. However, this protagonist was the representative of the sociological perspective of society in Egypt at that time. Yahya Mustafa Taha meets a large number of people from different backgrounds, both as a doctor and a journalist. This novel, which is analyzed periodically and culturally with Arab women, was first written in the summer of 1955, as the author has stated. While this study evaluates western women through the eyes of male heroes, it also tries to reflect the general perspective of society. In another respect, it aims to demonstrate the differentiation in terms of the social roles imposed on the European women and the Egyptian Arab women.

Keywords: Yusuf İdris, Arab Society, Egypt, Western Woman, Al-Beyda

Giriş

Kadın imgesi, edebi bir eserin konusu ve kahramanı olarak edebiyatta sıklıkla kullanılmış, toplumsal eleştiri ile sorgulamanın da bir biçimini oluşturmuştur. Kadını konu edinen edebiyat ürünlerinin, genel olarak romantik temalı eserlerden sosyal içerikli eserlere geçiş süreci, ele alınış biçimleri ve dönemseller olarak farklılıkları izhâr etmesi hasebiyle çeşitlilik gösterdiği bilinmektedir. Arap edebiyatı açısından da ele alındığında ise; Cahiliye döneminde şiire ilham olan imge olarak ortaya çıkan kadının, modern dönemde kız çocuklarının eğitimi, evlilik ve temel insan hakları gibi konularda başrolü oynadığı görülmektedir. Ataerkil bir yapıya sahip Arap toplumunda kadının konumu hem toplumsal olarak hem de aile içinde halen tartışmalı konulardan biridir. Feminist hareketin etkilerine, toplumsal hayata yansıyan olumlu sonuçlarına rağmen kadınların temel insan hakları bağlamında günümüzde halen eğitimden evliliğe, iş hayatından aile içindeki görüş ifade etme ve birey olma çabaları dâhil çeşitli konularda yeterli düzeyde hak elde ettiklerini söylemek pek mümkün değildir (Ceylan, 2019: s. 115).

Edebi eserler, kadının sosyal ve toplumsal açıdan konumunu edebiyat aracılığıyla ve yine kadın temsilciler yoluyla değerlendirme araçlarıdır. Ne var ki; kadının sosyal-kültürel cinsiyet rolleri açısından edebî metinler içindeki yeri, kurulu toplum gerçeklerini pek aşamamış görünmektedir (Şeker, 2019: s. 356).

1. Yusuf İdris'in Siyasi ve Edebi Kimliği

1927 yılında Mısır'da eş-Şarkıyye'ye bağlı el-Beyrûm köyünde dünyaya gelen Yusuf İdris, modern Arap edebiyatının öncülerinden ve sosyal içerikli eser veren yazarlardandır. Babası ziraat müfettişi olduğundan işi gereği sürekli yer değiştirmeye mecbur kalmıştır (Boushair, 1980: s. 181). Yusuf İdris çocukluğunda ailesinden uzakta büyümüştür. İlk ve orta öğrenimini tamamlamak için Fakus, Dımyat, Mansura ve Zekazike arasında gidip gelmiştir (Koç, 1995: s. 12). İlk çocukluk

yıllarında hem aileden uzakta olmanın verdiği yalnızlık hissi hem de yokluk yazarın zor bir çocukluk dönemi geçirmesine neden olmuştur.

1952 yılında Kahire Üniversitesi Tıp Fakültesinden mezun olan Yusuf İdrîs öğrencilik hayatı boyunca İngiliz işgali ve Kral Faruk'a karşı çeşitli protestolara katılmış, devrimci dergilerin yayımlanmasını sağlamış ve bu faaliyetleri sebebiyle de bir süre hapis yatmıştır.

Yusuf İdrîs yazmaya tıp fakültesinde öğrenci olduğu 1950'li yıllarda başlamıştır. Daha çok kısa hikâye türünde eserleriyle tanınmış bir yazardır. Maupassant ve E. Hemingway, F. Kafka ve A. Çehov'un eserlerinden çok etkilenmiştir. Kendisi gibi doktorluktan edebiyata geçiş yapan Çehov'a olan ilgisi diğerlerinden biraz daha fazladır. Her iki yazarın en belirgin ortak özelliği gerçekçi ve gözleme dayalı eserler vermiş yazarlar olmalarıdır (Koç, 1995: s. 15).

Kısa hikâye, roman, tiyatro ve hatıra türünde 42 eseri Arap edebiyatına kazandıran İdrîs'in edebi çalışmaları İngilizce, Fransızca, Almanca, Rusça başta olmak üzere birçok dile çevrilmiştir.

İdrîs, 1964 yılında Mısır Cumhurbaşkanı Cemal Abdu'n-Nâsır ve 1988 yılında Irak Cumhurbaşkanı Saddam Hüseyin tarafından edebiyat (nişan) ödülüne layık görülmüştür. 1990 yılında da Mısır Cumhurbaşkanı Hüsnü Mübarek tarafından kendisine takdir nişanı verilmiştir (Yıldız, 2009: s. 293).

Yusuf İdrîs tarafından 1955 yılında kaleme alınan *el-Beydâ*'nın, 1960 yılında bazı bölümleri el-Cumhûriyye gazetesinde yayımlanmıştır. Romanın yazıldığı zaman, Arap edebiyatı özelinde edebî ürünler açısından özgün eserlerin verildiği bir dönemdir. Batı edebiyatından taklit ve uyarlama süreçlerini takiben başlayan modern dönem, özgün eserlerin verildiği bir zaman dilimini ifade etmesinin yanı sıra yazarlar bakımından kendi siyasi ve eleştirel görüşlerinin de dile getirilebildiği bir dönem olmuştur. Yazarlar bazen gerçekçi üslupla dile getirdikleri düşüncelerini bazen de sembolik olarak kaleme almışlardır. Bu bağlamda Yusuf İdrîs'in eserlerini gerçekçi bir üslup kullanarak ortaya koyduğu bilinmektedir. Rahmi Er'in (2012: s. 25) de belirttiğine göre; "halkın sorunlarına yaklaşım ve edebiyatın bu sorunları çözme noktasında zaman zaman yol gösterici, zaman zaman umut aşılایıcı bir rolü vardır". Buna göre *el-Beydâ*, sol siyasi görüşlerin yansıtılması ile o döneme hâkim siyasal anlayışın eleştirilmesi bakımından dikkat çeken romanlardan biri olmuştur.

El-Beydâ romanının yazıldığı dönemle ilişkili olması bakımından bir başka özelliği, romandaki ana karakterin yazarın kendisi olması meselesidir. Hem gerçekçi bir roman olması nedeniyle hem de Yahya Mustafa ile Yusuf İdrîs'in ortak özellikleri bu düşüncüyü beslemektedir. Romanın Yusuf İdrîs'in özgeçmişini niteliğinde bir eser olduğu iddiası da yine bu fikri desteklemektedir (Boushair, 1980: s. 182).

Yusuf İdrîs, doktor ve gazeteci bir yazar olarak Mısır halkının hayatlarından kesitler sunarak hikâyelerini gerçekçi bir üslupla ortaya koymuş, Arap edebiyatının toplumsal gerçekçi yazarları arasında öne çıkmıştır. Arap edebiyatının roman türünde güçlü örnekleri dönemsel olarak İkinci Dünya Savaşı sonrasına denk gelmektedir. Bir yandan 1948 Arap-İsrail Savaşı ve yenilgisi, Süveyş Savaşı, Haziran yenilgisi gibi olumsuzluklar diğer yandan eğitim-öğretim ve kurumsallaşmanın yaygınlaşması, yaşam tarzındaki ve sosyal hayattaki değişiklikler roman türünün gelişimine katkı sağlarken toplumsal olarak her türden sorunun romanda işlenebilmesi de bu türe ilgiyi beslemiştir. Arap toplumunun yaşadığı sorunlar ve siyasi baskılar romanda ele alınan unsurlar bağlamında gerçekçiliği ve realist üslubu tetiklemiştir. Mısır'da toplumcu gerçekçi romanların öncülüğünü başarısız yönetimi eleştiren eserleriyle Necib Mahfûz yapmıştır (Er, 2008: s. 165).

2. *El-Beydâ* Romanında Karakterler

El-Beydâ'da, Doktor Yahya Mustafa Taha ile Yunan gazeteci Santi arasındaki duygusal hikâye ele alınmaktadır. Romanın odağı Doktor Yahya'nın gerçek duygularını açıklamayan Santi'nin kalbini kazanma çabası üzerine kuruludur ve olaylar bu konu etrafında dönmektedir. Bu bağlamda tema bazen Santi'nin Yahya'ya âşık olup olmadığı, duygularıyla oynuyor olma ihtimali, bir sevip bir kaçıyormuş gibi olması ile Yahya'nın kadına karşı hislerinin gerçek mi yoksa bir zan mı olduğu iç çatışmaları ekseninde irdelenmiştir. Yaşanan psikolojik ve toplumsal çekişmelerin ardından romanda, kadın kahraman Santi, Yahya ile sadece yakın bir arkadaş olarak kalmak istediği halde Yahya yine de ısrarlarından vazgeçmemektedir. Nitekim Yahya Mustafa'nın hükümet karşıtı sol siyasi tandansı ve bu ekseninde faaliyetleri sebebiyle hapse girmesi de Santi'ye kaçmaktan ve uzaklaşmaktan başka çare kalmaz.

Aslında doktor olan Yahya Mustafa Taha gazete yazılarında sol siyasi görüşe sahip bir dava adamı olarak öne çıkmaktadır. Yazarın ifade ettiğine göre Yahya, Mısır'da kritik bir dönemin canlı şahididir. Batılı kadın imgesini taşıyan temsil eden Yunan gazeteci Santi de Kıbrıs sorunu için mücadele eden siyasi bir yapıya mensuptur. Yusuf İdrîs, Santi'yi Dr. Yahya'nın gözünden betimlerken “yirmi yaşını geçmeyen genç bir kız ancak bir yetişkinin fanatıklığı, zekâsı ve kültürüne sahip... Çok insancıl, onu sevebilirim ve onunla evlenebilirim” (İdrîs, 2017: s. 15) ifadelerini kullanmıştır. Romanın bir diğer batılı kadın imgesi olan Lora da her konuda Santi'nin tam zıt özelliklerine sahip, babası Fransız annesi Yunan olan arkadaşıdır. Romanda Yahya Mustafa'nın Santi'yi kıskandırmak için Lora'yı kullandığı da yer almaktadır.

Romanda yer alan diğer bir Arap erkek karakter, Doktorun arkadaşı, özgürlük ve bağımsızlık mücadelesinde yoldaşı ve derginin yazı işleri müdürü olan Ahmet Şevki'dir. Bu arkadaşı

hakkındaki düşüncelerini Yahya Mustafa şu şekilde dile getirmiştir: “onunla dostluğumuz güçlü ve sağlam köklere dayanmaktadır”(İdrîs, 2017: s. 89). Yahya Mustafa'nın çok güvendiği bir diğer arkadaşı da Ahmet Seyf en-Nasr'dır. Santi ile ilgili duygularını ve düşüncelerini anlatmak, görüşlerini almak için danıştığı tek kişi ve eski dostudur. Doktorun onunla ilgili düşünceleri de şöyledir: “beni yargılayıp eleştirmesi için seçtiğim bilge ve yol göstericidir. Bana nerede durmam, ne tarafa gitmem gerektiğini gösteren o'dur” (İdrîs, 2017: s. 122). Romandaki ana kahramanlardan bir diğeri de bir şirketin reklam departmanında çalışan ve Santi ile Lora'yı Yahya Mustafa ile tanıştıran Subhi'dir. Çevresinin geniş ve ilişkilerinin de çok olduğu vurgulanmaktadır. Eski yazı işleri müdürü olarak romanda yer alan el-Bârûdî, Yahya Mustafa'ya göre aklının alamayacağı radikal fikirleri olan ancak onunla tartıştığında kendisini ikna ettiğini belirttiği kişidir (İdrîs, 2017: s. 137). Onu sayıp sevmekle birlikte sonunda onunla siyasi olarak büyük bir anlaşmazlık içine girerler.

Söz konusu ana karakterlerin yanı sıra ikincil konumda yazı işleri müdürü Ahmet Şevki'nin eşi Râkiye, hemşire olan Antera ve Able ile Yahya Mustafa'nın evinin yemek pişirme, temizlik ve düzeninden sorumlu Ummu Ömer gibi Arap kadın karakterler de romanda yer almaktadır. Romanda bu kadın “Sa'îdî'li dul bir kadın, sert görünümlü ve sert mizaçlı” olarak tanımlanmaktadır (İdrîs, 2017: s. 27). Sembolik olarak Ummu Ömer, Mısırlı kadını temsil etmektedir. Bu temsil nedeniyle de olsa gerek sert mizaçlı, karakter olarak da “erkek gibi bir kadın” olarak betimlenmiştir. İlerlemiş yaşına rağmen gücü kuvveti yerindedir. Ancak bir anne olarak duygudan yoksun görünmektedir. Gerçekte annenin duygusuz olmadığı ne yazık ki çocuklarına duygularını göstermesinin doğru olmadığı inancına vurgu yapılmaktadır.

Romanda Yahya Mustafa'nın annesi de Ummu Ömer'den farklı özelliklere sahip değildir. Bayram geldiğinde, köye yaptığı ziyaretleri sırasında yaşadığı sevinci ve küçük kardeşi tarafından karşılanma ritüelini anlatırken annesinin tavrına da değinmektedir. Kime sarılacağını, kime selam vereceğini bilmez haldeyken annesinin yokluğu, sebepli veya sebepsiz annesinin ona kızgınlığı, uyur gibi yapması, ondan hoşlanmadığını belli eden tavır içinde olması annesinin tipik özellikleridir (İdrîs, 2017: s. 39).

2.1. Romanın Ana Teması

Romanda olaylar özgürlük teşkilatına üye iki Batılı kadının karşılaşması ile başlar. Yahya Mustafa bu iki kadınla arkadaşı Subhi aracılığı ile tanışır. Santi'den hoşlanmasının ardından dergide onun da çalışması için uğraş verir. Derginin özelliği o dönem Mısır'da özgürlük ve bağımsızlık sorununu konu edinen ve bu yönde yayın yapan bir dergi olmasıdır.

Santi ile tanıştığı ilk andan itibaren Yahya Mustafa hayatı boyunca hayal ettiği kadının ta kendisi olduğunu, ondan çok etkilendiğini ve ona meftun olduğunu, çünkü hayatının kadınının o olduğuna emin olduğunu ifade ediyor. Bu Yunan kadını elde etmeden hep onu istediğini, tanıştığı bütün kadınlarda sanki hep onu aradığını ancak bulamadığını ve kadınlarda aradığı ne varsa Santi'nin tüm bunlara tam olarak sahip olduğunu belirtiyor (İdrîs, 2017: s. 12).

Santi'ye âşık olduğunu hissettiği anı tasvir ederken; ilk bakışta kalbinin nasıl attığını, vücudunu nasıl bir hararetin bastığını ve titreme duygusunu vurguluyor (İdrîs, 2017: s. 17).

Yahya Mustafa, Santi karakterindeki bir kadının ona âşık olmasının zor olduğunu ve bu kadının sevgisini kazanmak için çok uğraşması gerektiğini bildiğini de ekliyor. Ne yazık ki Santi'nin evli olduğunu, eşinin bir müzisyen olarak çalıştığını da biliyor (İdrîs, 2017: s. 31-35).

Romanın aslında sadece imkânsız bir aşk romanı olduğunu söylemek hem biraz eksik kalacak hem de yazarın toplumsal anlatısı göz ardı edilmiş olunacaktır. Yahya Mustafa, Santi'ye duygularını açmasının ardından reddedildiğini, kadının eşini sevdiğini söylediğini ama bir arkadaş olarak kendisi ile ilişkisinin devam etmesini istediğini de vurgulamıştır. Roman bir taraftan doktorun kendisiyle ve Santi ile çekişmelerini anlatırken diğer yandan da Santi'nin onu sevmesi için ölümüne mücadelesini de anlatır. Ancak bu mücadele başarılı olamamıştır. Doktor kimi zaman amacına yaklaştığını hissetse de aklının sesini dinlediği zamanlarda bunun bir kuruntu olduğunu da düşünmektedir. “İşler arapsaçına döndü, çünkü ben de anladım ki; Santi evli ve bir heyecan duyulması doğru değil...” (İdrîs, 2017: s. 64) ifadesi ve toplumda yaygın olan bir söylentiye göre “yabancı kadınlar evli olmadan bir erkekle ilişki yaşarlar, bu onlar için bir ayıp değildir...” (İdrîs, 2017: s. 67) düşüncesi bu çelişkileri ortaya koymaktadır. Yahya'ya göre yabancı kadınlar hakkındaki bu görüş, onları tanımadan yapılan bir hüküm vermedir ve Santi'yi tanıdıktan sonra bu düşüncesi değişmiştir.

Romanın içine gizlenmiş iki husus dikkati çekmektedir. Bu hususlardan ilki siyasi bir roman olmasıdır. O dönemde Mısır'da Abdu'n-Nâsır yönetimine denk gelmektedir. Yusuf İdrîs'in bu romanı sol akımı eleştirmek için yazdığı anlaşılmaktadır. Yusuf İdrîs “Cemal Abdu'n-Nâsır yönetime el koyduğu zaman onu destekleyen yazılar yazmıştır ancak onun hakkındaki olumlu düşünceleri gerçekleşmeyince bu düşüncesinden vazgeçmiştir” (Koç, 1995: s. 13).

Romandaki ikinci husus ise; psikolojik analizlere yer veren bir roman olmasıdır. Yahya Mustafa'nın yaşadığı çatışmalar ustalıkla betimlenmiştir. *El-Beydâ*, Yusuf İdrîs'in eserlerindeki kurgusal dönüşümü ve psikolojik değişimi yansıtan analizleri bakımından önemli örneklerden biri sayılmaktadır. Roman kahramanının politik ve bireysel düzeydeki kendini arayışı onu biraz inatçı

biraz benmerkezci ve tutarsız bir tutum sergilemeye itmekte, ilginç bir karakter haline getirmektedir (Kilpatrick, 2006: s. 252).

2.2. Romanın Toplumsal ve Kültürel Boyutu

Romanda toplumsal olgular ön plana çıkarılırken o dönemde hâkim olan bazı adet ve gelenekler üzerine durulmuştur. Bunlardan biri köyde yetişmiş ancak daha sonra şehirde yaşamaya başlamış gençlerin bayramlarda köyelerine yaptıkları ziyarettir. Etkisi ve gücü giderek azalsa da bu geleneksel bir ritüeldir (İdrîs, 2017: s.38).

Romanda Mısır toplumu görünmez bir biçimde iki kısma ayrılmış şekilde tasvir edilmiştir. Bir tarafta gelenekselliğin ağır bastığı, yabancı bir kadının bir erkeği evinde ziyaret etmesinin asla hoş karşılanmadığı gettolaşmış yerler ile bu ziyaretlerin garipsenmediği ve sıradan kabul edildiği elit yerler betimlenmiştir.

Bu durumun yarattığı toplumsal çatışma roman kahramanı Yahya Mustafa üzerinden ele alınmaktadır. Köyde doğup yetişmiş, daha sonra eğitimi için şehre gitmiş, başarılı ve şehirli olmuş Doktor Yahya durumu anlatırken artık tamamen farklı olduğunu belirtmektedir. Bir yandan her ne kadar şehirli gibi yaşamaya ve giyinmeye çalışsa da yapılan köy ziyaretleri köklerini ve gerçekleri tokat gibi suratına çarparak hatırlatmaktadır. Ne tam olarak köye ait ne de tam olarak şehirlidir. Her yönüyle farklı bir dünyası vardır (İdrîs, 2017: s. 41).

Bu ikilemin bir yansıması da annesi ile ilişkisinin sonuçları olarak ortaya çıkmaktadır. Yahya ile annesi arasında güçlü bir anne-evlat ilişkisi yoktur. Hatta annesini sevmediğini, ondan hoşlanmadığını, ziyaretleri sırasında elini öpmesinin sadece geleneksel bir davranış olduğunu vurgulamıştır. Annesinin karakteristik yapısı ve sert mizacı sonucu olarak da Yahya Mısırlı kadınlardan hoşlanmamakta ve bu durum Santi'ye ilgisini artırmaktadır. Yahya Mustafa'nın Santi'ye olan ilgisini, sosyalleşme sürecinde kadına dair öğrenmiş olduğu toplumsal cinsiyet rollerinin anne kaynaklı olmasıyla açıklamak mümkündür. Rol modellerin davranış biçimleri, çevresel değerlendirmeler, toplumsal cinsiyet rollerinin sorgulanmaması, dolayısı ile de normalleştirilmesi ve o şekilde kabul edilmesi üzerinde etkili olmaktadır" (Şenol, Çağatay, 2016: s. 30).

2.3. Romanda Zaman ve Mekân

Edebi eserlerde birbirinden farklı statülerde işlenen ve esere konu kadın; yazınsal türlerin temel unsurlardan biri olarak yerini ve önemini daima korumuştur. Bu romanda da sevgili, eş,

anne, arkadaş, Arap ve Batılı gibi farklı statülerde kadınların imgeleri Yahya Mustafa gözünden okuyucuya sunulmuştur. Burada dikkat çeken diğer bir husus mekân bağlamında kadının değişen toplumsal rolüdür. Bu farklılaşmaya romanın yazıldığı dönem bakımından da değinmek yerinde olacaktır. Çünkü diğer Arap ülkelerine göre modernleşmenin daha erken bir tarihte başladığı Mısır'da, romanın kaleme alındığı zaman göz önünde bulundurulursa kadın hakları ve özgürlükleri bağlamında farkındalığın daha yüksek olduğu bir dönem olduğunu söylemek mümkündür.

El-Beydâ, yazarın başlangıç bölümünde belirttiği üzere ilk olarak 1955 yılında kaleme alınmış daha sonra 1960 yılında el-Cumhûriyye gazetesinde bazı kısımları yayımlanmıştır. Yazar, bu hikâyeyi bir kitap olarak roman formatında yazmaya iten nedenleri şöyle açıklamaktadır: “Ülkesinin bağımsızlığı ve sömürge karşıtlığı için verdikleri mücadele ömrünün en güzel yıllarıdır. Bu en güzel yıllar Mısır, Sudan, Suriye, diğer Arap ülkeleri, Kuzey Afrika ve Kıbrıs'taki savaş durumlarına denk gelmiştir” (İdrîs, 2017: s. 12).

Romanda olaylar Mısır'da geçmektedir. Kahramanlar arasındaki ilk ve ikinci karşılaşma bir lokantada gerçekleşir. Romanda öne çıkan diğer mekânlar Bâb el-Lûk, Zemâlek, opera, dergi ve kliniklerdir.

3. Kadınlar Hakkında Düşünceler

Yusuf İdrîs, *El-Beydâ* romanını daha önce de ifade edildiği toplumcu gerçekçi bir bakış açısı ile ele almıştır. Dolayısıyla romandaki kurgu, Mısır'ın sosyal ve toplumsal hayatından izler taşımaktadır demek mümkündür. “Romanlardaki kadın temsilleri açısından belirleyici etkenleri; en dar bireysel alandan, en geniş tarihsel, toplumsal alanlara kadar izlemek olanaklıdır. Fail olan yazarın kendi bireysel geçmişinden gelen deneyimler, yaşadığı çağa ilişkin tarihsel koşulları kavrayışı, içinde bulunduğu grubun düşünsel kimliğine uygun düşen bakış açısı ile cinsiyet eşitsizliğine ilişkin kuramlara olan ilgisinden çıkardıkları romanlarında kurguladığı kadın karakterlere nüfuz edebilmektedir” (Şeker, 2017: s. 648).

Romanda Santi, daha insancıl ve kendini kontrol edebilir olarak tasvir edilirken Mısırlı kadını temsil eden anne karakterler sert mizaçlı, sert görünümlü, duygularını saklayan kadınlar şeklinde betimlenmiştir. Ayrıca romanda kadınlar hakkındaki görüşlerden biri, erkeklerin kadınların ne istediğini bilmelerinin mümkün olmadığı şeklindedir. Çünkü kadınlar da kendilerinin ne istediğini bilmemektedirler (İdrîs, 2017: s. 67).

Yahya Mustafa da kadını sonsuz bir muamma olarak gördüğünü söylemiştir. Neye kızdığını, ne düşündüğünü bilemediklerini ve hayatın içinde böyle bir bilmece olarak kalacaklarını belirtmiştir (İdrîs, 2017: s. 85).

Romanda Arap erkeklerinin Arap kadınların sigara içmelerini doğru bulmadıkları ve toplumsal olarak da bu davranışın kabul görmediği vurgulanırken aynı davranış yabancı kadınlarda hoşagitmekte hatta ilgi çekici kabul edilmektedir. Yine Yahya Mustafa'nın sözleri ile bu durum; “neden sigara içen kadına tuhaf bakıyoruz? Bir yandan beğenme ve şaşkınlık duyguları ile diğer yandan övgüye layık bulma ve kınama duyguları...” (İdrîs, 2017: s. 37).

Burada dikkat çeken diğer bir husus, Arap erkeğinin gözünden Batılı/yabancı kadına karşı bakış açısının yüzeyselliğinin ortaya çıkmasıdır. Santi'ye bakış önce dış görünüş bakımından daha sonra karakter bakımından olmak üzere ayrıştırılmış ve hikâye edilmiştir. Santi'nin fiziksel olarak betimlenmesine dış görünüşünden başlanmış, beyaz tenli olması öne çıkarılmış ve hatta beyaz bir kadın olarak romana ismini bile vermiştir (İdrîs, 2017: s. 17). Buradaki kadına bakış ile de yine Arap kadını ile Batılı kadın arasındaki farklılığa dikkat çekilmiştir.

Romanda kadının nesneleştirilmesi açısından bir vurgu da Yahya Mustafa Taha'nın Santi'ye olan büyük aşkına rağmen onu sadece bir sevgili olarak yanında istemesi bir eş olarak asla hayal etmediğini itiraf etmesinde ortaya çıkmıştır (İdrîs, 2017: s. 97). Bu durum romanın erkek kahramanının yaşadığı büyük bir çelişki olarak tanımlanabilir. Batılı kadını tanıdığı andan itibaren onu hayal ettiği eşi olarak düşünmüş, ancak daha sonra bu düşüncenin eş olarak uygun olmadığı yönünde değiştiğini fark etmiştir. Çünkü ataerkillik etkisi altında geleneksel kodlarla yetişmiş Doğulu erkek evlenmek için kadında “boyun eğen” ve geleneksellik gibi belirli bazı özellikler tercih ederken sevgili olmak için özgürlük ve “modernlik” gibi başka özellikler tercih etmektedir. Sonuçta Yahya Mustafa örneğinde betimlenen Doğulu erkeğin eş olarak seçtiği kadın ile sevgili olarak tercih ettiği kadın arasında ev içi ve toplumsal roller bakımından farklılıklar olduğu irdelenmektedir. Yahya Mustafa Batılı kadınları sevmektedir ancak onlarla evlilik düşünmemektedir. Yine benzer şekilde Batılı gibi davranmaktan çekinmemekte ama Batılı olmayı kabul etmemektedir (İdrîs, 2017: s. 134-135).

Romanda kadına değer veren vurgu, Yahya Mustafa'ya da düşüncelerinin değişmesi gerektiğini salık veren arkadaşı Ahmet Seyf en-Nasr'ın sözleri ile yapılmıştır. Arkadaşı Ahmet bir yandan kadına değer verirken diğer yandan da Yahya Mustafa'nın iç çatışmalarını da dillendirir bir rol üstlenmektedir. Doktor, arkadaşı Ahmet'e Santi'ye olan duygularını anlattığında ilk olarak bencillikle suçlanmıştır. Evli bir kadına karşı olan duygularının o kadının saygınlığına ve aile hayatına zarar vereceğini, bu durumun bencillikten başka bir şey olmadığını ifade etmiştir. Aslında

burada öne çıkarılmak istenen başka bir husus da kadına yönelik toplumsal yaptırımlardır. Evli bir kadının toplumsal olarak büyük bir kınamaya maruz kalacağı vurgulanmaktadır. Çünkü evlilik kurumu çok büyük kıymete sahiptir. Bu değerlendirmeler kadına yönelik olarak Yahya Mustafa'nın düşüncelerini de belirtir özelliğe sahiptir. Doktorun kendine yönelik bencil olduğu iddiasını besleyen düşünceleri ise; toplumun doktor ile Santi'nin hikâyesini öğrenmesi durumunda başına gelmesi muhtemel olayların sonuçları şeklinde değerlendirilebilir. İlk olarak tanınmış bir doktor ve gazeteci olarak imajının zedelenmesinden korkmaktadır. İş arkadaşlarının yüzüne nasıl bakacağını düşünmekte ve toplumdaki gelecek baskılara cesurca göğüs gerip gremeyeceğinin kaygısını taşımaktadır (İdris, 2017: s. 125-126).

Bu romanda değinilmesi gereken diğer bir nokta; ataerkil ideolojilerin, kadınların varoluşunu mahremiyet, sessizlik, doğallık ve gizem gibi kavramlarla tanımlayıp kamusal karşıtı olarak "özel alanda" kadını kurgulamasıdır. Bu kurgu, kadınların sesleri, kimlikleri, bedenleri üzerinde uygulanan denetimin en önemli dayanaklarından biridir. Çünkü kadınlar kamusal alanda var ve görünür oldukları her durumda kendi doğalarına aykırı davranmaktadırlar. Hatta uygunsuz bir biçimde dikkat çekerek kendileri hakkında söz söyleyenleri kışkırtmakta, gizlenmesi gereken bir varlığı ortaya çıkararak çirkinleşmektedirler (İrızık, Parla, 2011: s. 7). Santi de kamusal alanda var olan bir kadındır. Burada Ahmet Seyf en-Nasr, Santi'nin başına gelebilecek olası sonuçları doktor arkadaşına dile getirirken asıl vurgulanmak istenen kadının eve ait olduğu düşüncesidir.

Sonuç olarak hayatın ayrılmaz bir parçası olan kadının sadece ev içi roller bağlamında değerlendirilmesi toplumsal cinsiyet eşitsizliği düşüncesini de beslemektedir. Kadının özel alan olarak nitelendirilen geri plana hapsedilmesi, diğer bir anlamda ötekileştirilmesi kadın ve erkeğin toplumsal uyumu bakımından da sorunlara neden olmaktadır. Bu bağlamda Arap edebiyatında kadının toplumsal olarak konumlandırılması ve bunun bir sorun olarak edebi eserde ele alınması Muhammed Hüseyin Heykel'in *Zeyneb* romanıyla başlamış ve daha sonraki toplumsal eleştiriyi konu edinen romanlarda ana tema olarak kullanılmıştır. *Zeyneb* romanı bu alanda öncü bir rol oynamıştır (Er, 1997: s. 89).

Sonuç

Mısır'da ve geleneksel Arap toplumunda kadının sosyal ve toplumsal olarak belirlenmiş rolleri vardır. Romanda bu roller toplumun kadından beklentileri temelinde Santi üzerinden ters açıdan okuyucuya sunulmuştur. Santi Batılı, özgür ve iş kadını kimlikleriyle modernizmi de temsil etmektedir. Oysaki Mısır kadını genel olarak ev içine özgü rollere sahip, ya çalışmayan ya da çalışsa bile başka bir evde ev içi işleri gören, muhafazakâr, hem fiziksel hem de duygusal olarak

sert yapılı bir kadındır. Buna göre Santi ile Yahya Mustafa arasındaki ev ziyaretleri romanda bu bağlamda ele alınmıştır. Kimi zaman hoş olmayan bir durum olarak kimi zaman temiz, saf bir aşk ve kimi zaman da ikisinin de reddedildiği sadece bir iş arkadaşının kendisinden yardım istediği doğal bir durum olarak yorumlanmıştır. Roman, kadının ele alınması noktasında asıl olarak bu ilişkiler ağı arasında kuruludur.

Romanda dikkati çeken en önemli husus; Mısırlı Arap kadınlar ile karşılaştırılan ve görece daha çok değer verilen Batılı kadının Arap erkeğinin hayallerini süsleyen kadın olmaktan öteye geçememesidir. Ayrıca burada Batılı kadın için beslenen önyargılara da yer verilmiştir. Batılı kadının geleneksel Arap kadınından farkı bazen de “ahlakî zayıflık” olarak nitelendirilmiştir. Doktorun yaşadığı iç çekişmeleri, yüzleşmekten çekindiği toplumsal baskı ve Santi’yi sadece sevgili olarak hayal etmesi bu durumu destekler niteliktedir.

Roman Yahya Mustafa’nın kendi içinde ve toplumsal olarak yaşadığı çatışmaların arasında Santi ile sadece yakın arkadaş olarak kalmasıyla sona eriyor. Yahya Mustafa’nın yaşadığı psikolojik savaş ve zihinsel mücadele ile Santi’ye karşı davranışları değişiklik gösterebiliyor. Bir yanda yetiştiği ve yaşadığı toplumun beklentisi diğer yanda kadının gerçekleri ve kendisine karşı olan davranışları onun yaşadığı psikolojik gerilim, çatışma ve çelişkilerin de bir açıklaması durumundadır.

Kaynakça

- Boushair, R. (1980). *El-Vâkı‘ıyyetu fî Edebi Yusuf İdrîs. Câmiatu Dimaşke, Kulliyetu'l-Âdâb.*
- Ceylan, S. (2019). Yusuf İdris’in Eserleri Ve Gerçekçilik Temelli Kadın Araştırması: El-Harâm, El- ‘Ayb, Hâdisetu Şeref Örnekleri. *Doğu Edebiyatında Edebi Akımlar ve Üsluplar.* (Ed. Leyla Yakupoğlu Boran). İstanbul: Demavend Yayınları.
- Er, R. (1997). *Modern Mısır Romanı (1914-1944).* Ankara: Fatih Dağıtım.
- Er, R. (2008). *Roman.* TDV Ansiklopedisi. C: XXXV.
- Er, R. (2012). *Çağdaş Arap Edebiyatı Seçkisi (Şiir-Öykü).* Ankara: Vadi Yayınları.
- İrzık, S., Parla, J. (2011). *Kadınlar Dile Düşünce.* İstanbul: İletişim Yayınları.
- İdrîs, Y. (2017). *El-Beydâ.* İngiltere: Hindawi.
- Kilpatrick, H. (2006). The Egyptian Novel From Zaynab to 1980. *Modern Arabic Literature.* (Ed. M.M. Badawi). New York: Cambridge University Press.

- Koç, C.T. (1995). Yusuf İdris (hayatı, eserleri ve kısa hikâyeleri). *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*.
- Şeker, A. (2017). Türk Romanında Toplumsal Cinsiyet Açısından Kadın Temsillerine Yönelik Sosyolojik Bir Çözümleme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 10(54), 641-652. <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.20175434629>.
- Şeker, A. (2019). Feminist Edebiyat Eleştirisi Bağlamında Edebi Metinlerde Kadın Gerçekliği, *Söylem Filoloji Dergisi*. 4(2), 347-359.
- Şenol, D., Sarp, Ç. (2016). Kadın ve Erkeklerin Değerlendirmeleri İle Toplumsal Cinsiyet Rollerini –Kırıkkale Örneği-, *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*. Yıl 16, Sayı: 31, Bahar, 17-38.
- Yıldız, Ş. (2009). Yusuf İdris'in Hayatı, Eserleri ve Edebî Kişiliği. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. Sayı 22. .279-310.